

KOHTUTE KVALITEEDIJUHTIMISE SÜSTEEMI II OSA „KOHTUHALDUSE HEA TAVA“ TUTVUSTUS

Ettekanne kohtunike täiskogul 14.02.2014

Kersti Kerstna-Vaks
Tartu Ringkonnakohtu esimees

Austatud Riigikohtu esimees, Riigikogu liikmed, minister
Head kolleegid

Aasta eest KUMU saalis seisin ma Teie ees ja tutvustasin KHN-i poolt heakskiidetud Kohtute kvaliteedijuhtimise süsteemi I osa- Kohtujuhtimise head tava. Kohtute kvaliteedijuhtimise eesmärk on kindlustada mõistliku aja ja parima kvaliteediga kohtulahend, tagades samal ajal kohtuametnike väärikus ja menetlusosaliste rahulolu.

Tuletan meelde, et 20.05.2011.a otsustas kohtute haldamise nõukoda heaks kiita kohtusüsteemi siseauditisüsteemi väljaarendamise algatuse ja tegi ülesandeks:

- 1) välja töötada kohtusüsteemi siseauditite läbiviimise metoodika lähtudes õigusemõistmise funktsiooni eripärast ja üldtunnustatud rahvusvahelistest standarditest, kaasates protsessi tunnustatud audiitorühingu;
- 2) väljatöötatud metoodika sobivuse ja usaldusväärsuse kontrollimiseks viia läbi pilootprojektina ühes maakohtus siseaudit;

Kohtute haldamise nõukojast saadud ülesande täitmiseks moodustas justiitsminister 18.06.2012.a I ja II astme kohtute kvaliteedijuhtimise töörühma, kuhu kuuluvad kohtute esimehed ja kohtunikud, samuti ka Riigikontrolli ja Riigikohtu esindajad ning Justiitsministeeriumi kohtute haldusega tegelevad ametnikud. Kooskõlastatult KHN-ga on siseauditite läbiviimise metoodika teisenenud Kohtute kvaliteedijuhtimise süsteemiks.

Kvaliteedijuhtimine Eesti kohtusüsteemis on esialgse kava kohaselt planeeritud kolmeosalisena - kvaliteetne kohtujuhtimine, kvaliteetne kohtuhaldus ja kvaliteetne kohtumenetlus ning lisaks tuleb luua põhimõtted, kuidas kohtute kvaliteedijuhtimise toimimist kindlustada. Viimane on olnud ka KHN-lt saadud ülesande sisuline eesmärk. Kohtute kvaliteedijuhtimise järelevalvemetoodikaga luuakse uus süsteem, kus kohtu juhtimise üle järelevalve teostamisel on kõrvuti justiitsministriga oluline roll kohtute haldamise nõukojal ja ilmselt tuleks vastavalt muuta ka kohtute seadust.

Kui kõik ausalt ära rääkida, siis esialgu KHN-lt saadud ülesanne kohtuhalduse hea tava loomist ette ei näinud. Samas sai kohtujuhtimise head tava välja töötades ja eelarvemenetluses osaledes selgeks, et kui sätestada kvaliteedistandardid kohtu esimehele kohtujuhtimisel, siis peavad samaväärsed kvaliteedistandardid kehtima ka kohtuhaldusele, sh peavad olema kokku lepitud kohtute eelarve kujundamise ja menetlemise kvaliteedistandardid. Kohtuhalduse heas tavas on loetletud kohtuhalduse osapoolte kokkupuutepunktid ja kõige olulisemad tegevused kohtusüsteemi arendamisel ja haldamisel. Kohtuhalduse osapooltena on käsitletud Justiitsministeeriumi kui I ja II astme kohtute põhilist haldajat ja arendajat, KHN-i kui nõuandjat ja suunajat ning kohtudirektoreid kui igapäevaste haldusülesannete kandjaid kohtutes.

Tuleb tunnistada, et varasemalt puudus täielikult dokument, milles oleks püütud sõnastada kohtuhalduse osapoolte ootusi üksteisele kohtute eelarve kujundamisel, menetlemisel ja eelarve täitmisel. Sellise olukorra eluliseks väljundiks oli olukord, kus KHN arutas kohtute järgmise eelarveaastaga seonduvaid küsimusi alles oma detsembrikuu istungil, kui tegelikult oli kõik sisuliselt ära otsustatud. Enne kohtute ja justiitsministeeriumi eelarveläbirääkimisi üldisi kohtusüsteemi eelarve prioriteete kohtujuhtidega läbi ei räägitud ja kohtujuhte informeeriti uue eelarve kujundamise põhimõtetest ja prioriteetidest enamjaolt tagantjärele, kui eelarve oli juba vastu võetud. Anno 2012 sügis tuli siinkõnelejal algaja kohtuesimehena ammutada killukesti uue eelarveaasta kohta erinevate seltskondlike ürituste vestlusringidest.

Teadmatusest sünnivad aga spekulatsioonid ja algab sündmuste elav ettekujutamine.

Kohtuhalduse hea tava näeb nüüd ette, et kohtute eelarve põhimõtete kujundamise protsessis osaleb KHN võimalikult varajases staadiumis, kohtute eelarvemenetlus toimub asjatundlikult, osapooli arvestades ja kokkulepitud põhimõtteid austades lähtudes eelarve menetlemise kokkulepitud ajakavast. Kohtute eelarve kujunemise põhimõtted arutatakse läbi kohtute esimeeste ja Justiitsministeeriumi vahelisel nõupidamisel enne Justiitsministeeriumi konkreetseid eelarveläbirääkimisi kohtutega. Kohtute eelarve menetlemisse on vaatelejana kaasatud Rügikohtu direktor.

On hea meel nentida, et kohtute eelarve kujundamise ja menetlemise osas on väljatöötatavat head tava järgitud juba 2014. aasta eelarve menetlemise käigus, st. enne selle KHN-i poolset heakskiitu, mis toimus möödunud aasta 13. detsembril.

KHN ei saanud esimest informatsiooni 2014. aasta eelarve prioriteetide osas enam detsembris, nagu see oli varasemas praktikas, vaid juba oktoobris, samuti toimusid enne konkreetseid läbirääkimisi kohtutega oktoobris mitmed Justiitsministeeriumi ja kohtujuhtide nõupidamised.

Kohtu halduse hea tava II osa käsitleb kokkulepitud kvaliteedistandardeid kohtuasutuse juhtimisel kohtudirektorile. Kohtuasutuse juhtimisel ei saa me üle ega ümber kehtiva kohtute seadusega sätestatud dualistlikust juhtimismudelist. Ei salga, et selles osas toimus töögrupi koosolekul kirglikke ja vähem kirglikke diskussioone, kuid kuna kohtunikonna enamuse poolt heaks kiidetud uus Kohtute seaduse eelnõu kogub tolmu parlamendisaadikute kappides, siis saab praeguses õiguslikus olukorras üksnes konstateerida, et korrakohase õigusemõistmise tagamisel teevad kohtu direktor ja kohtu esimees koostööd. Kohtudirektor võtab kasutusele meetmed kohtu esimehe ettepanekute täitmiseks ning täiendavate vajalike ressursside taotlemiseks.

Kvaliteedistandardid kohtuasutuse juhtimisel kohtuhalduse valdkonnas on otseses sõltuvuses kohtujuhtimise heast tavast, mis on kvaliteedistandard kohtu esimehele ning koostoimes on püütud leevendada kohtuasutuse kaksikjuhtimisest tingitud võimalikke probleeme. Kohtudirektori vastutusvaldkonnad on lisaks finantsjuhtimisele personalivaldkond, töökeskkond ning koostöös kohtuesimehega ka menetlusosaliste ja kohtusse pöördujate kohtlemine ning informeerimine.

Kohtuhalduse hea tava III osa käsitleb kvaliteedistandardeid kohtute arendamisel ja adressaatideks on siin Justiitsministeerium ja KHN. Töörühm pidas oluliseks, et Justiitsministeerium kaasaks senisest enam kohtujuhte valdkonna arendamisse, milleks on ka ministeeriumi arengukavas kohtute valdkonna arengueesmärkide seadmine. Need eesmärgid ei saa olla üksnes kvantitatiivsed ja määratud üksnes ühe kohtuhalduse osapoole poolt. 100 päeva eesmärki, mis on kohtute ette püstitatud, pole ju tegelikult kohtute ega kohtunikega läbi räägitud ja seetõttu ei ole see eesmärgina kohtutele selge ja omaksvõetav. Töörühm pidas tähtsaks, et KHN-s arutataks kogu kohtusüsteemi hõlmavaid arendusettepanekuid.

Ma olen olnud selles töörühmas sama kaua, kui ma olen olnud kohtu esimees. Ma võtsin selle ettepaneku vastu paljuski seetõttu, et olid teatud hirmud töögrupi ette püstitatud eesmärkide osas. See on olnud huvitav aeg. Töögrupp on võtnud endale õiguse KHN-ilt saadud ülesanne kahtluse alla seada, pöördunud ülesande täpsustamiseks KHN-i poole, saanud oma tegevusele heakskiidu ja edasi toimetanud. Just sellisel viisil ja arvestades nii rahvusvahelist kui ka töögrupi liikmete isiklikku kogemust, oleme jõudnud Kvaliteedijuhtimise süsteemi kahe esimese osa valmimiseni. Kvaliteedijuhtimise kindlustamise kontseptsioon, mille sisuks on kohtujuhtimise välise hindamise süsteem, on kavas esitada KHN-le tutvumiseks juba märtsikuus.

Ma tänan kõiki töögrupi liikmeid, kes on sellesse töösse oma panuse andnud. Nimeliselt tahan tänada Külli Luha, kes on kõik vajalikud dokumendid kokku kirjutanud ja tegevust koordineerinud. Aga ma tahaks väga tänada ka riigikontrolör Airi Miklit, tema väga selgete tähelepanekute eest, kui me ise oma mullist enam teed välja ei leidnud.

Ja lõpetuseks. Kvaliteetse kohtuhalduse võtmeks on väljasaamine hallatava ehk objekti staatusest. Tuleb saada subjektiks ehk koostööpartneriks. Igasuguste hirmude vastu aitab teineteisega inimliku kontakti säilitamine. Ma tõesti usun, et kohtuhalduse hea tava on siin abiks.